
JOSEPH HILFERTY

METONÍMIA I METÀFORA DES D'UNA PERSPECTIVA COGNITIVA*

PRELIMINARS

Tradicionalment, l'estudi de la metonímia i de la metàfora s'ha repartit entre la retòrica i l'anàlisi literària. Més recentment, però, ha sorgit un cert interès respecte a aquests temes per part de la lingüística teòrica. Per una banda, existeix en l'actualitat una forta tendència a situar la metonímia i la metàfora dins del camp de la pragmàtica (sobretot, per la seva manca de valor de veritat). Per l'altra banda, la **lingüística cognitiva** qualifica la metonímia i la metàfora com a fenòmens cognitius que es poden tractar des de la perspectiva de la semàntica i de la psicolingüística (vegeu, p. ex., Gibbs 1990, 1992, Gibbs & O'Brien 1990, Lakoff 1986, 1987b, 1989, Langacker 1987, 1991a, 1991b, Taylor 1989).

Atès el rebuig a tractar la semàntica mitjançant condicions de veritat, la lingüística cognitiva intenta analitzar el significat lingüístic de forma natural i psicològicament realista. En aquest marc, l'estructura semàntica d'un enunciat (encara que sigui únicament una unitat lèxica o una expressió més complexa) es caracteritza respecte a un o més **dominis cognitius**. Un domini cognitiu és una esfera coherent de coneixement de naturalesa enciclopèdica (cf. Langacker 1987), encara que de vegades resulta molt simplificat o fins i tot equivocat. Els dominis cognitius es refereixen tant al nostre coneixement lingüístic com al nostre coneixement del món i, per tant, es considera que

(*) Els primers apartats d'aquest estudi provenen de diverses conferències presentades al Grup de Lingüística Teòrica de la Universitat Autònoma de Barcelona, així com al Cercle Lingüístic de la Facultat de Filologia i al departament de Filologia Catalana de la Universitat de València. Vegeu Hilferty (1993) per al contingut total d'aquestes ponències. Voldria manifestar el meu agraïment a Maria Josep Cuenca per la correcció d'aquest text i a Carmina del Río per la realització dels diagrames.

és impossible establir una clara dicotomia entre semàntica i pragmàtica. Per posar un exemple concret, el significat de la paraula *genoll* només pot entendre's respecte al context necessari que li proporciona la concepció d'una CAMA (la qual cosa, al seu torn, s'entén respecte al context del COS). D'altres dominis necessaris per entendre la paraula *genoll* són el de la FLEXIBILITAT (una qualitat que posseeix), el de la LOCOMOCIÓ (funció que ajuda a realitzar) i el de les ARTICULACIONS (el seu domini taxonòmic). Això queda plasmat a la Figura 1.

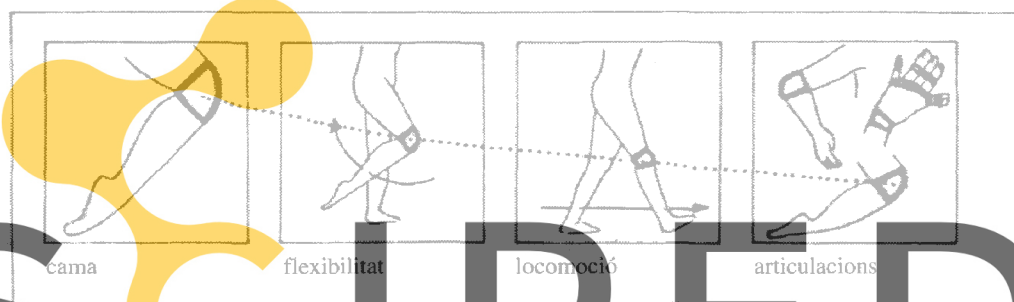

Fig. 1

Els dominis cognitius són, doncs, àmbits de coneixement enciclopèdic que serveixen per emmarcar significacions lingüístiques per a la seva òptima caracterització.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Des del punt de vista del present enfocament, la significació lingüística es contempla com una entitat conceptual, els continguts de la qual són asimètrics, en el sentit que consten d'un **perfil** i una **base** (faig servir la terminologia de Langacker 1987, 1991a, 1991b). La base és el conjunt de dominis cognitius pertinents que s'evoca i es requereix per caracteritzar el significat de l'expressió en qüestió. El perfil, en canvi, és aquella subestructura dins de la base que l'expressió associada **designa** conceptualment. Considerem la paraula *hipotenusa*. Com remarca Langacker (1988: 59-60), sembla clar que el significat d'aquest mot només pot entendre's correctament si es relaciona amb la concepció d'un TRIANGLE RECTANGLE (vegeu també, Fillmore 1985).

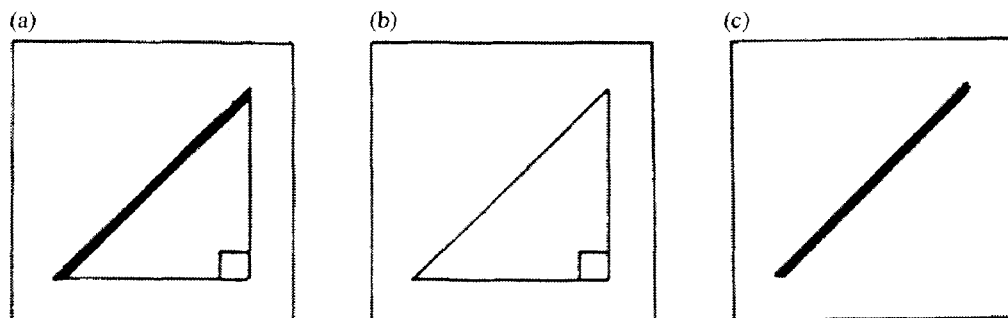

Fig. 2

El dibuix de la Figura 2 (a) representa la distinció entre el perfil i la base d'HIPOTENUSA. La porció del dibuix que està en negreta constitueix el perfil, mentre que la resta comprèn la base. Noteu que, si s'omet el perfil, com a la Figura 2 (b), la concepció resultant no és la de cap de les seves subporcions, sinó la d'un TRIANGLE RECTANGLE. Més encara, si se suprimeixen aquelles porcions que estan sense perfil·lar (vid. Fig. 2(c)), llavors, el concepte d'HIPOTENUSA no es pot caracteritzar correctament, ja que podria tractar-se d'una línia. De fet, la concepció d'una HIPO-TENUSA sense la seva base corresponent (és a dir, sense la noció que pertany a un TRIANGLE RECTANGLE) resulta –com a mínim– surrealista. Això posa en relleu la importància del context conceptual proporcionada per la base per al perfil.¹

METONÍMIA

Dins de la lingüística cognitiva, s'ha esborrat la distinció tradicional entre la **sinècdoke** i la **metonímia** per englobar-les sota la mateixa rúbrica. Atès aquest fet, la metonímia es pot definir aproximadament com «prendre una entitat conceptual per una altra», on (en principi) ambdues entitats presenten d'una certa contigüïtat conceptual dins d'un mateix domini cognitiu. Un cas clar és l'exemple típic en què una cambrera diu a la seva companya:

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

(1) L'entrepà de pernil acaba de marxar sense pagar.

L'escena del restaurant representa el domini cognitiu respecte al qual es pot caracteritzar l'enunciat d'(1). En aquest cas, la cambrera se serveix del recurs de la metonímia en «prendre l'entrepà de pernil pel client». Aquí, la contigüïtat conceptual està en el fet que l'entrepà representa el menjar que el client havia demanat.

Evidentment, observar que el llenguatge quotidià és replet de metonímies no és dir res de nou. Per exemple, cada oració de (2) conté una metonímia força coneguda.

- (2) a. No he tornat a llegir Freud des que va morir la meua mare.
- b. El bateria d'aquest grup és molt bo.
- c. Que em pots passar l'aigua, si us plau?

L'oració de (2a) no es refereix al fet de llegir la mateixa persona de Freud, sinó a llegir la seva obra; per tant, es pren L'AUTOR PER LES SEVES PUBLICACIONS. A l'exemple de (2b), existeixen alguns indicis gramaticals interessants que adverteixen l'existència d'una metonímia. En aquest exemple, el desviament en la concordança de gènere entre el determinant (*el*) i el substantiu (*bateria*) ajuda a obtenir la interpretació metonímica de L'INSTRUMENT PER QUI EL TOCA. Finalment, l'oració de (2c) fa

(1) Val a dir que aquestes són il·lustracions ingènues, que pretenen ésser suggerents; no s'haurien d'entendre, doncs, com a representacions fidels de la cognició.

servir la metonímia EL CONTINGUT PEL CONTINENT, per la qual no s'interpreta que el receptor es nulli.

Ara bé, Langacker assenyala que la metonímia penetra en el llenguatge molt més del que normalment es pensa. Posem per cas l'exemple de (3).

(3) Eva va menjar una poma. (Adaptat de Langacker 1991: 455)

Respecte a aquesta oració, Langacker apunta:

The profiled participants are Eve and the apple, which the subject and object nominals refer to as unitary wholes. Yet only certain facets of these entities figure directly in the profiled relationship. Presumably involved are Eve's hands, mouth, teeth, tongue, and the upper parts of her alimentary canal, but not her hair, knees, or ovaries. Likewise, only certain portions of the apple are probably consumed (not the stem, core, or seeds), although the term *apple* refers to the entire fruit. (Langacker 1991b: 455)

En poques paraules, a l'exemple de (3), es pren EL TOT PER LA PART, tant pel que fa a Eva com pel que fa a la poma.

És important entendre que Langacker considera la metonímia com una mena de desviació en el perfil que es tria per imposar sobre la base (cf. Langacker 1984, 1987, 1991a, 1991b, 1993).

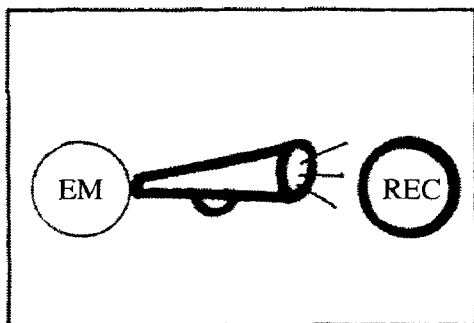
Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

(4) a. La trompeta desperta els soldats cada matí.

b. El so de la trompeta desperta els soldats cada matí.

Les oracions de (4) presenten un cas en què es pren L'INSTRUMENT PEL SO QUE EMET. Encara que subtil, la diferència de significat està en el fet que a l'oració de (4a) no es fa referència directa al so de la trompeta i, per tant, aquest aspecte queda connotat, mentre que a l'oració de (4b) succeeix el contrari, el so de la trompeta queda denotat.

(a)

(b)

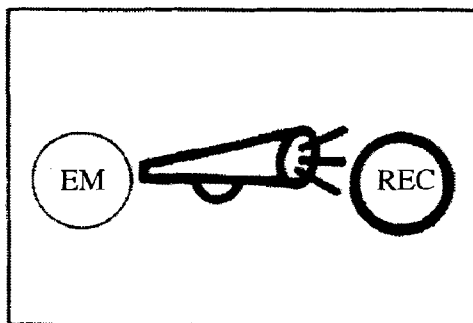

Fig. 3

Aquesta diferència de perfil s'il·lustra mitjançant els diagrames de la Figura 3. La Figura 3(a) correspon a l'oració de (4a) en què el so emès per la trompeta queda sense ressaltar. Corresponent a l'oració de (4b), la Figura 3(b) representa la denotació del so a través dels traços en negreta que surten de la trompeta. A tots dos exemples, l'emissor (la persona que toca l'instrument) roman dintre de la base d'aquests enunciats, ja que no s'hi designa explícitament.

METÀFORA

Per a la lingüística cognitiva, la **metàfora** no és un mer embelliment poètic o un «joc de paraules», sinó un procés mental en què *s'entén un domini d'experiència en termes d'un altre* (cf. Johnson 1987, Lakoff 1987b, Lakoff & Johnson 1980, Lakoff & Turner 1989, Sweetser 1990, Turner 1991, entre d'altres). Es tracta d'una puntualització molt important. Les descripcions cognitivistes no solen examinar les expressions metafòriques una per una (si bé són perfectament capaces de fer-ho, com veurem més avall). El que s'intenta fer és captar generalitzacions sobre expressions metafòriques, demostrant que formen sistemes coherents dins de la nostra estructura conceptual.

Una expressió metafòrica és senzillament un cas individual d'un tema metafòric, o bé el que Lakoff & Johnson (1980) han anomenat una **metàfora conceptual**. Aquestes abunden a la nostra estructura conceptual. Per exemple, en molts idiomes existeixen les metàfores conceptuais **MÉS ÉS AMUNT** i **MENYS ÉS AVALL**:

(5) MÉS ÉS AMUNT:

- a. La inflació sempre *puja* més del que diuen els socialistes.
- b. L'índex d'atur és molt *alt* a la nostra ciutat.
- c. El preu de la cervesa *s'eleva* una mica a causa dels nous impostos.

(6) MENYS ÉS AVALL:

- a. Els bancs hauran de *baixar* els tipus d'interès.
- b. Aquest gener, a les rebaixes, *cauran* els preus.
- c. S'ha registrat un *descens* en la intenció de vot aquest any.

Com és evident, entitats abstractes com la inflació, els tipus d'interès o els preus no pugen ni baixen en realitat (és a dir, no es desplacen físicament per l'eix vertical de l'espai orientat tal i com ho fa el fum o una fulla). Gràcies a les metàfores conceptuais **MÉS ÉS AMUNT** i **MENYS ÉS AVALL**, podem concebre la **QUANTITAT** en termes de la **VERTICALITAT**. De fet, això no hauria de resultar estrany, ja que aquestes metàfores tenen les seves arrels en la nostra experiència quotidiana. Per exemple, si s'apilen bitllets de mil pessetes, com més alt s'alça la pila, més diners hi ha. La

correlació que hi ha entre experiències d'aquest tipus motiva l'existència d'aquesta metàfora.

Ja he dit que la metàfora és una manera d'entendre un domini d'experiència en termes d'un altre. Aquesta definició és massa vaga, però. Seria més encertat dir que en el processament de metàfores entenem un **domini destinació** en termes d'un **domini origen**. Fixem-nos en el següent cas:

(7) LA INTRANSIGÈNCIA ÉS LA INFLEXIBILITAT:

Domini origen: LA INFLEXIBILITAT

Domini destinació: LA INTRANSIGÈNCIA

Correspondències ontològiques:

La persona intransigent correspon a un objecte inflexible.

Correspondències epistèmiques:

És difícil canviar la forma d'un objecte inflexible.

És difícil canviar l'opinió d'una persona intransigent.

Exemples:

a. Mai no he vist una persona tan *inflexible* a l'hora de corregir un examen.

b. El director és molt *rígid* amb el tema de la disciplina.

c. El Senyor Roca és massa *ferm* en les seves conviccions.

d. És un «tio» molt *dur*.

e. La Dama de *Ferro* tenia una voluntat de... *ferro*.

Segons la convenció aplicada a Lakoff (1987b) i a Lakoff & Kövecses (1987), una metàfora conceptual es descriu mitjançant les correspondències que s'estableixen entre el domini origen i el domini destinació. La primera classe de correspondències es denominen **correspondències ontològiques**. Es tracta de les relacions que existeixen entre certes estructures de cada domini. La segona classe de correspondències són les **correspondències epistèmiques**; aquestes són llaços de coneixement entre els dominis origen i destinació. Finalment, l'evidència que tenim a favor d'una metàfora conceptual es manifesta a través dels **exemples** que hi adduïm.

Com es desprèn de les poques correspondències ontològiques que s'intueixen entre un domini i l'altre, la metàfora conceptual de (7) no sembla tenir una estructura interna massa desenvolupada. No obstant això, aquest cas és típic de la gran majoria de les metàfores conceptuais, en el sentit que el domini origen resulta ser més tangible que el domini destinació. Aquest patró de direccionalitat del concret a l'abstracte és completament normal en la metàfora. Per exemple, a les oracions de (8), el TEMPS s'entén en termes de l'ESPAI, les DIFICULTATS en termes d'OBSTACLES i els DESITJOS en termes de l'APETIT.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

- (8) a. Això ocorrerà *dintre* de dues setmanes.
b. L'*obstacle* més gros que hi veig és aconseguir que els votants ens creguin.
c. Tinc *gana* de noves idees.

És a dir, traiem partit d'aquells dominis que estan ben delimitats en la nostra experiència i els utilitzem per entendre d'altres dominis que resulten ser menys clarament delimitats en la nostra experiència.

Ara bé, Lakoff (1987a, 1990) fa una distinció entre la metàfora conceptual i un altre tipus de metàfora: la **metàfora d'imatge** (*image-metaphor*).² Com ja s'ha assenyalat més amunt, les metàfores conceptuais funcionen com a termes metafòrics que proporcionen camps semàntics sencers d'expressions metafòriques. Les metàfores d'imatge, en canvi, són metàfores concretes que projecten l'estructura esquelètica d'una imatge a la d'una altra. Un bon exemple es troba a (9):

(9) Itàlia és una bota.

En aquest cas, es projecta la forma global d'una bota (és a dir, el domini origen) a la forma global de la Península Itàlica (el domini destinació).³ Lògicament, diferents parts d'una bota corresponen a diferents parts d'Itàlia: per exemple, les províncies del nord corresponen a la part superior d'una bota, la província de Calàbria a la punta i la província de Pulla al taló. Tanmateix, noteu que la projecció el «mapatge» (*mapping*) entre tots dos dominis és parcial, en el sentit que les correspondències es donen únicament entre el contorn global d'una bota i el de la Península Itàlica. Així, no tots els accidents geogràfics d'Itàlia tenen correspondències amb alguna faceta d'una bota; només aquells trets de l'estructura global de totes dues entitats figuren en el «mapatge».

Ara, convé insistir de nou en la idea que la metàfora conceptual és diferent de la metàfora d'imatge en un aspecte important: mentre una metàfora conceptual proporciona un patró per a un sistema determinat d'expressions metafòriques, una metàfora d'imatge és, segons Lakoff (1987a), una expressió metafòrica «única»,⁴ basada en una imatge més aviat visual. Per exemple, el significat del mot *ratolí* tal i com es fa servir al domini de la informàtica es basa en la projecció de la forma esquemàtica del cos de l'animal a la carcassa de l'aparell i la cua al cable. És a dir, una metàfora d'imatge es confecciona únicament a partir de l'aparellament de la imatge en esquelètic d'un domini origen amb la d'un domini destinació. L'única estipulació que s'hi posa és que no pertanyi a cap sistema metafòric.

(2) Vegeu també Lakoff & Turner (1989) i Turner (1991).

(3) Hi ha una metonímia aquí, ja que al significat d'*Itàlia* no es contemplen les illes de Sardenya, Sicília, Capri, Pantel·leria, etc.

(4) Lakoff les denomina «one-shot metaphors».

MODISMES

Els fonaments cognitivistes que fins ara s'han exposat constitueixen un marc teòric útil per al tractament de modismes. Considerem, a manera d'un primer exemple, l'enunciat de (10), el qual es podria donar al context d'una disputa entre dues persones.

(10) Home, tu has tirat la primera pedra.

Sense entrar en els seus orígens bíblics,⁵ resulta clar que *tirar la primera pedra* vol dir (aproximadament) «fer la primera acusació». Però, com arribem a aquesta interpretació? La resposta es troba en les correspondències estructurals que s'estableixen entre el domini origen i el domini destinació. Al domini origen, el verb *tirar* evoca una escena en què un agent fa volar un objecte físic (p. ex., una pedra) per l'aire. Aquesta configuració es projecta al domini destinació, on s'entén que un interlocutor diu paraules acusadores, la forma fonològica de les quals també va per l'aire. Per tant, aconseguim les següents correspondències ontològiques:

- L'agent correspon a l'interlocutor acusador.
- La pedra correspon a les acusacions.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

No obstant això, hi ha un aspecte de l'estructura semàntica de (9) que queda a la base de l'expressió, sense perfilar: el fet que les acusacions van dirigides contra alguna persona. Aquesta persona correspon a qui van dirigides les pedres en el domini origen.

Donada l'abundant estructura interna que posseeix aquesta metàfora, no és gens sorprenent que puguem establir les següents correspondències epistèmiques:

- Tirar una pedra a una persona és un acte d'hostilitat.
- Fer una acusació contra una persona és un acte d'hostilitat.

En vista dels exemples de (10), sembla clar que aquesta metàfora forma part d'un sistema més gran, on les ACUSACIONS s'entenen en termes d'OBJECTES QUE ES TIREN:

- (11) a. El capellà dissident va *llançar* unes acusacions ferotges contra l'Església.
 b. Les seves acusacions són *dards* verinosos.
 c. Li va *descarregar* una sèrie de dures crítiques.

(5) Sens dubte la història social juga un paper important en la interpretació de metàfores. Per tal de no desbordar els límits d'aquest treball, ací pressuposo que el lector sap a quin passatge de la Bíblia em refereixo (pista: l'Evangeli de Sant Joan, «La dona adúltera») (vegeu Geeraerts & Grondelaerts 1991 per a la importància de tenir en compte consideracions diacròniques en els estudis sobre metàfores).

A més a més, aquesta metàfora conceptual forma part, al seu torn, d'un sistema encara més ampli: UNA DISPUTA ÉS UN COMBAT (cf. Lakoff & Johnson 1980).

- (12) a. El va *atacar* amb acusacions molt greus.
b. Va *acometre* contra la seva postura.
c. Es va *defensar* de les seves denúncies.
d. Li va preparar una *emboscada* verbal.

Per tant, l'exemple de (10) no es pot categoritzar com una metàfora d'imatge (sempre segons els criteris de Lakoff) perquè pertany a un sistema metafòric.

Passem ara a una altra frase feta. L'expressió de (13) constata la distribució que hi ha entre persones i opinions, posant en relleu que cadascuna en té la seva pròpia.

- (13) Tants caps, tants barrets.

Arribem a aquesta interpretació a través de la metonímia. El primer sintagma conté una metonímia de PART-TOT, on els *caps* (la PART) representa metonímicament les persones (el TOT) que tenen les opinions en qüestió. La metonímia del segon sintagma és potser més interessant (i menys convencional). Aquí, la paraula *barrets* representa metonímicament les opinions de les persones esmentades al primer sintagma. En aquesta metonímia es pren conceptualment EL QUE HI HA PER FORA DEL CAP PROPORCIONAL A EL QUE HI HA DINS DEL CAP, és a dir, la proporció entre la capacitat i el contingut. És a dir, la proporció d'opinions amb persones; és a dir, sigui quin sigui el nombre de persones, cadascuna tindrà la seva pròpia opinió.

La dita de (14) és semblant a la de (13), en el sentit que totes dues juguen amb l'aparellament d'entitats.

- (14) Home casat, «burro» espatllat.

Tanmateix, en comptes de manifestar una relació de *possessió* (p. ex., *Cadascú té la seva opinió*), l'enunciat de (14) expressa el que es podria anomenar una relació d'*identitat* o d'*igualtat*. La gràcia (o la saviesa) d'aquesta dita està en les equivalències que s'estableixen per analogia.⁶ Aquestes equivalències estan desglossades a la Figura 4 en forma de projeccions explícites (indicades per les línies intermitents).

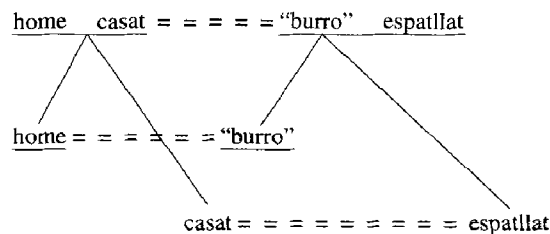

Fig. 4

(6) Per a saber més sobre l'analogia, vegeu Gentner (1983, 1988) i Gentner & Markman (en premsa). També val a dir que aquesta dita es tracta de manera adequada des del marc teòric dels *espais mentals* proposat per Fauconnier (1984).

El *quid* de la qüestió aquí és que l'home és un ruc i, en casar-se, s'espatlla. (Conseqüentment, se n'infereix que si un home no vol espatllar-se, no hauria de casar-se!) Ara bé, per què s'iguali un home a un ruc? És clar que pot haver-hi moltes interpretacions possibles. La més probable, però, té a veure amb el fet que popularment el ruc es contempla com un animal poc intel·ligent. Per tant, si un home és bajà (com un ruc), llavors, fa bajanades (casar-se, per exemple). Per l'altre cantó, la possibilitat d'establir una equivalència entre els participis adjectivals *casat* i *espatllat* es veu afavorida pel fet que tots dos conceptes posseeixen la mateixa **estructura esquemàtica**. Essent derivats deverbals, tant *casat* com *espatllat* tenen com a base (en el sentit de Langacker) processos que impliquen un canvi d'estat (d'estat civil, en el cas de *casar-se*, i de condició, en el cas d'*espatllar-se*). Aquests dos participis adjectivals perfilen l'**estat resultant** del procés en qüestió (cf. Langacker 1982a, 1982b, 1991a). Així, dels dos conceptes implicats en *casar-se* –SOLTER i ESPOSAT–, *casat* designa, evidentment, l'estat d'estar ESPOSAT. Igualment, dels dos estats implicats en el fet d'*espatllar-se* –BON ESTAT i MAL ESTAT–, *espatllat* denota el de MAL ESTAT. D'aquí que, esquemàticament, tots dos participis tinguin la mateixa estructura interna, la qual cosa facilita el mapatge entre un concepte i l'altre.

L'últim modisme que examinaré és el refrany enunciat per l'Albert a continuació:

(15) Josep: –Com va la tesi?

Albert: –De mica en mica, s'omple la mica.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Aquí, l'Albert respon amb aquest refrany per indicar que la realització de la seva tesi doctoral es duu a terme amb constància, però també amb una certa lentitud. Evidentment, no hi ha res en aquest enunciat que indiqui *explícitament* que això és el que l'Albert vol dir. Com se sap, llavors, que aquesta interpretació és encertada o almenys raonable? Anem a pams.

En termes de constituents, el refrany que ens ocupa consta de dues parts: (a) una frase feta (*de mica en mica*) i (b) una clàusula (*s'omple la mica*). Al meu parer, la frase *de mica en mica* constitueix un cas individual de la metàfora conceptual EL CANVI D'ESTAT ÉS UN CANVI D'INDRET (cf. Lakoff & Turner 1989).⁷ Comparem aquesta expressió amb una altra, més «literal», com *de bar en bar*, per exemple:

(16) Vam anar de bar en bar.

A l'oració de (16), *de bar en bar* perfila una trajectòria en què una entitat (o un grup d'entitats, per exemple, *nosaltres*) surt d'un bar i entra en un altre, repetidament. La Figura 5 representa esquemàticament aquesta imatge.

(7) Simplifico l'anàlisi en ignorar la relació que pot haver-hi entre les dues accepcions de *mica* (*mica*¹ = POC i *mica*² = ENGRUNA).

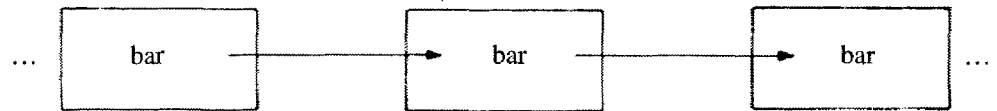

Fig. 5

Ara bé, és clar que l'atribut de «repetició» no està en l'estructura semàntica de *de*, ni en la de *bar*, ni tampoc en la d'*en*. En canvi, aquest atribut sí que està en l'estructura semàntica de la construcció *de* + LLOC_i + *en* + LLOC_i (els subíndexs indiquen que les variables de LLOC han d'ésser la mateixa paraula, ja que no està ben formada una expressió com **de bar en botiga*). Per tant, no es pot negar el paper important que juga la convencionalitat, que sovint posa en evidència que la semàntica no és necessàriament composicional.

Tornant a la frase *de mica en mica*, crec que es tracta d'un cas anàleg (però no idèntic) al de *de bar en bar*. Això queda més explícit en cotejar les figures 5 i 6.

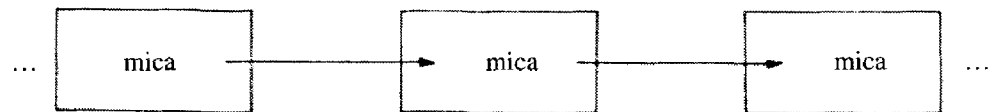

Fig. 6

És a dir, *de mica en mica* presenta una imatge esquemàtica en què es traça una trajectòria abstracta a través de petits increments (o bé, «miques»). Així, quan una cosa es fa *de mica en mica*, no es fa tot de cop, sinó gradualment, en petites quantitats.

Reprenquem ara a la segona meitat del refrany: *s'omple la pica*. En el nivell literal, aquesta clàusula evoca la següent estructura de coneixement:

-Hi ha una aigüera, la qual s'omple d'aigua.

Seguint Lakoff & Turner (1989), anomenarem aquesta «proposició» l'**esquema de coneixement de nivell específic**. D'aquest esquema, podem extreure la següent imatge esquemàtica:

-Hi ha un procés, el qual es duu a terme.

Aquesta informació, que prescindeix d'aspectes específics, constitueix el **coneixement de nivell genèric**. L'alt grau d'abstracció d'aquest esquema es tradueix en una gran flexibilitat d'aplicació. Per tant, pot caracteritzar, en principi, qualsevol situació que tingui la mateixa estructura esquemàtica. Per exemple, la realització d'una tesi doctoral també es pot reduir a la caracterització esquemàtica d'*un procés que es duu a terme*. D'aquí que, si aparellem el coneixement de nivell genèric comú entre *omplir una pica* i *realitzar una tesi*, sembli natural establir la següent estructura relacional a nivell específic:

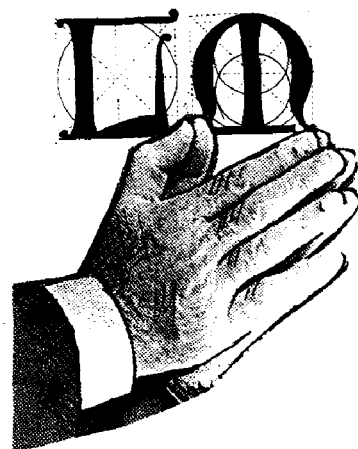
-Omplir la pica correspon a realitzar la tesi.

També sembla natural que sorgeixin inferències com les següents:

-La pica comença buida (0%) i acaba plena (100%).

-La feina de la tesi comença sense res fet (0%) i acaba amb tot fet (100%).

Ara només cal enllaçar-hi la primera part del refrany (*de mica en mica*). Evidentment, si la lectura «literal» del refrany dóna a entendre que la pica s'omple gradualment i s'ha establert que hi ha una correspondència entre *omplir la pica* i *realitzar la tesi*, se'n desprèn que la tesi de l'Albert es realitza de forma gradual. D'acord amb aquest anàlisi, doncs, la interpretació de refranys (i de fenòmens similars, com l'al·legoria) depèn de la nostra capacitat cognitiva de poder extreure informació esquemàtica d'informació especificada. Un refrany com *de mica en mica s'omple la pica* funciona perquè podem establir «punts de contacte» entre aquelles estructures de nivell genèric pertinents tant del refrany com de la situació a la qual s'aplica.

A MANERA DE CONCLUSIÓ

En l'apartat anterior no he volgut insinuar que tots els modismes són igualment analitzables. De fet, la literatura al respecte demostra que es tracta més aviat d'una qüestió de grau, ja que els modismes presenten una extensa gamma d'analitzabilitat, des del més opac fins al força transparent. El que he volgut deixar clar és que els modismes poden ésser abordats des d'un punt de vista semàntic. Però cal un marc teòric adequat. Crec que, en l'actualitat, la lingüística cognitiva presenta tal marc. En tractar la semàntica en termes de conceptualització, interpretació i estructures de coneixement subjacents, la lingüística cognitiva és capaç de donar compte de fenòmens com la metonímia i la metàfora, i de descriure la manera com aquests fenòmens interaccionen amb el llenguatge idiomàtic. Des de la perspectiva cognitiva, la metonímia i la metàfora

són interessants no tan sols pel que representen en si sinó també pel que revelen sobre el funcionament de la ment humana.

JOSEPH HILFERTY

Universitat de Barcelona /University of California at Berkeley

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- FAUCONNIER, G. (1984) *Espaces mentaux (Aspects de la construction du sens dans les langues naturelles*, París, Éditions de Minuit. (Versió anglesa: *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*, Cambridge, Massachusetts, The MIT Press/Bradford, 1985. També Cambridge, Cambridge University Press, 1994)
- FILLMORE, Ch. J. (1985) «Frames and the Semantics of Understanding», *Quaderni di semantica* VI (2), pàgs. 222-254.
- GEERAERTS, D. & S. GRONDELAERS (1991) «Looking Back at Anger: Cultural Traditions and Metaphorical Patterns», Manuscrit (preprint n. 133), Lovaina, Katholieke Universiteit Leuven.
- GENTNER, D. (1983) «Structure-Mapping: A Theoretical Framework for Analogy», *Cognitive Science* 7, pàgs. 155-170.
- (1988) «Metaphor as Structure Mapping: The Relational Shift», *Child Development* 59, pàgs. 47-59.
- GENTNER, D. & A. B. MARKMAN (en premsa) «Similarity is Like Analogy: Structural Alignment in Comparison», *Proceedings of the Workshop on Similarity at the University of San Marino*, C. Cacciari (coord.) Milà, Bompiani.
- GIBBS, Jr., RAYMOND W. (1990) «Psycholinguistic Studies on the Conceptual Basis of Idiomatcity», *Cognitive Linguistics* 1 (4), pàgs. 417-451.
- «What do Idioms Really Mean?», *Journal of Memory and Language* 31, pàgs. 485-506.
- GIBBS, Jr., RAYMOND W. & Jennifer E. O'BRIEN (1990) «Idioms and Mental Imagery: The Metaphorical Motivation for Idiomatic Meaning», *Cognition* 36 (1), pàgs. 35-68.
- HILFERTY, J. (1993) «Semántica lingüística y cognición», *Verba* 20, pàgs. 29-44.
- JOHNSON, M. (1987) *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago, The University of Chicago Press. (Traducció castellana: *El cuerpo en la mente*, Madrid, Editorial Debate, 1992).
- LAKOFF, G. (1986) «Cognitive Semantics», *Versus* 44/45, pàgs. 119-154. (També a *Meaning and Mental Representations*, U. Eco, M. Santambrogio, and P. Violi (coords.), Bloomington, Indiana, Indiana University Press, pàgs. 119-154.)

- (1987a) «Image Metaphors». *Metaphor and Symbolic Activity* 2 (3), pàgs. 219-222.
- (1987b) *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, Chicago, The University of Chicago Press.
- (1989) «Some Empirical Results about the Nature of Concepts», *Mind and Language* 4 (1/2), pàgs. 103-129.
- (1990) «The Invariance Hypothesis: Is Abstract Reason Based on Image-Schemas?» *Cognitive Linguistics* 1 (1), pàgs. 39-74.
- LAKOFF, G. & M. JOHNSON (1980) *Metaphors We Live By*, Chicago, The University of Chicago Press. (Traducció castellana: *Metáforas de la vida cotidiana*, Madrid, Ediciones Cátedra, 1986.)
- LAKOFF, G. & Z. KÖVECSES (1987) «The Cognitive Model of Anger Inherent in American English». *Cultural Models in Language and Thought*, Dorothy Holland & Naomi Quinn (coords.), Cambridge, Cambridge University Press, pàgs. 195-221.
- LAKOFF, G. & M. TURNER (1989) *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*, Chicago, The University of Chicago Press.
- LANGACKER, R. W. (1982a) «Remarks on English Aspect», *Tense-Aspect: Between Semantics and Pragmatics*, P. J. Hopper (coord.), Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, pàgs. 265-304.
- (1982b) «Space Grammar, Analysability, and the English Passive». *Language* 58(1), pàgs. 22-80.
- (1984) «Active Zones». *Berkeley Linguistics Society* 10, pàgs. 172-188.
- (1987) *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. I: *Theoretical Prerequisites*, Stanford, Califòrnia, Stanford University Press.
- (1988) «A View of Linguistic Semantics», *Topics in Cognitive Linguistics*, B. Rudzka-Ostyn (coord.) Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, pàgs. 49-90.
- (1991a) *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*, Berlín, Mouton de Gruyter.
- (1991b) *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. II: *Descriptive Application*, Stanford, Califòrnia, Stanford University Press.
- (1993) «Reference-Point Constructions», *Cognitive Linguistics* 4 (1), pàgs. 1-38.
- SWEETSER, E. (1990) *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*, Cambridge, Cambridge University Press.
- TAYLOR, J. R. (1989) *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory*, Oxford, Clarendon Press.
- TURNER, M. (1991) *Reading Minds: The Study of English in the Age of Cognitive Science*, Princeton, Nova Jersey, Princeton University Press.